

Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Yüksek Lisans Tezlerinin Atıf Analizi

Citation Analysis of Master's Theses at Çankırı Karatekin University Department of Information and Records Management

Çağdaş Çapkin*^{ID}, Ebru Köksel**^{ID}, Şerife Yılmaz Kılıç***^{ID}, Oğuz Çolak****^{ID}
Bengisu Yakar*****^{ID} ve Mücahit Özdemir*****^{ID}

Öz

Amaç: Bu çalışma, Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde (ÇAKÜ-BBYB) tamamlanan yüksek lisans tezlerinin atıf analizini yapmayı amaçlamaktadır.

Yöntem: Çalışma kapsamında, 2017 ile 2021 yılları arasında ÇAKÜ-BBYB'de tamamlanmış 37 yüksek lisans tezinin kaynakça bölümünden elle toplanan toplam 4.365 atıf verisi (yayın dili, kaynak türü, yazar ve yarı yaşam) üzerinden atıf analizi yürütülmüştür. Ayrıca, tezlerin sayfa sayısı, yayın yılı, tez danışmanları ve jüri üyeleri analiz edilmiştir.

Bulgular: Tezlerde en sık atıf yapılan bilgi kaynağı türleri süreli yayınlar (%36), kitap (%31) ve elektronik yayınlardır (%18). Atıf yapılan kaynakların dili Türkçe (%67), İngilizce (%32) ve diğer dillerdir (%1). En sık atıf yapılan Türkçe ve İngilizce süreli yayınlar ise sırasıyla, Türk Kütüphaneciliği, Bilgi Dünyası, Resmî Gazete, The Journal of Academic Librarianship, Library Trends ve Reference Services Review'dir. Bilgi kaynağı türüne göre değişmekle birlikte, genel literatür yarı yaşam süresi 9 yıldır. Toplam 7 danışman arasından en sık görev yapan öğretim üyeleri Hüseyin Odabaş, Coşkun Polat ve Mehmet Ali Akkaya'dır. En sık atıf yapılan yazarlar ise sırasıyla Hüseyin Odabaş, Coşkun Polat ve Bülent Yılmaz'dır.

Sonuç: Bu çalışmanın sonuçlarının, Bilgi ve Belge Yönetimi lisansüstü programı yürüten üniversitelerde kütüphane koleksiyonlarının geliştirilmesinde ve yönetilmesinde etkili olması

* Çankırı Karatekin Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: cagdascapkin@karatekin.edu.tr
Çankırı Karatekin University. Department of Information and Records Management. E-mail: cagdascapkin@karatekin.edu.tr

** Ankara Bilim Üniversitesi, Merkez Kütüphane. E-posta: ebru.koksel@ankarabilim.edu.tr
Ankara Bilim University. Central Library. E-mail: ebru.koksel@ankarabilim.edu.tr

*** Aksaray Üniversitesi, Merkez Kütüphane. E-posta: serifeyilmazkiloc@aksaray.edu.tr
Aksaray University. Central Library. E-mail: serifeyilmazkiloc@aksaray.edu.tr

**** Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: colakoguz815@gmail.com
Çankırı Karatekin University. Social Sciences Institute Department of Information and Records Management. E-mail: colakoguz@gmail.com

***** Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: bengisuyakar420@gmail.com
Çankırı Karatekin University. Social Sciences Institute, Department of Information and Records Management. E-mail: bengisuyakar@gmail.com

***** Bartın Üniversitesi, Merkez Kütüphane. E-posta: mozdemir@bartin.edu.tr
Bartın University. Central Library. E-mail: mozdemir@bartin.edu.tr

beklenmektedir. Ayrıca, bu çalışma yüksek lisansa kabul aşamasında yabancı dil puanı gerekmeyen ÇAKÜ-BBYB programında tamamlanmış tezlerde İngilizce kaynak kullanım oranının yabancı dil puanı gereken İstanbul Üniversitesi BBYB programındaki tezlerden yüksek oranda olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın tasarımı ve bulguları yabancı dilde kaynak kullanımının nasıl gerçekleştirildiğine dair çıkarımlarda bulunmaya elverişli olmadığı için kurumsal ve ulusal politikaların geliştirilmesi için lisansüstü tezlerde öğrencilerin yabancı dilde kaynak kullanımı üzerine ayrı bir çalışmanın yapılması önerilmektedir.

Özgünlük: Literatürde Hacettepe, İstanbul ve Ankara gibi Türkiye’de köklü geçmişe sahip olan üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi bölümü lisansüstü tezleri üzerine atıf analizi çalışmaları yapılmıştır. Diğer taraftan, ÇAKÜ-BBYB genç olmasıyla ve yüksek lisans programına kabul için İngilizce dil puanı talep etmemesiyle daha önceki çalışmalara konu olan üniversitelerden ayrılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Atıf analizi; yüksek lisans tezi; bilgi ve belge yönetimi; Çankırı Karatekin Üniversitesi.

Abstract

Purpose: This study aims to conduct a citation analysis on master's theses completed at Çankırı Karatekin University, Department of Information and Records Management (ÇAKU-DIRM).

Method: Within the scope of the study, citation analysis was carried out on a total of 4,365 citation data (language of publication, type of source, author(s,) and half-life) collected manually from the bibliography section of 37 master's theses completed in ÇAKU-DIRM between 2017 and 2021. In addition, the number of pages, publication year, thesis advisors and jury members of the theses were also analysed.

Findings: The most frequently cited information source types in theses were periodicals (36%), books (31%) and electronic publications (18%). The language of the cited sources was Turkish (67%), English (32%) and other languages (1%). The most frequently cited Turkish and English periodicals were Türk Kütüphaneciliği (Turkish Librarianship), Bilgi Dünyası (Information World), Resmi Gazete (Official Gazette), The Journal of Academic Librarianship, Library Trends, and Reference Services Review, respectively. Although varying by type of information source, the overall literature half-life was 9 years. Hüseyin Odabaş, Coşkun Polat, and Mehmet Ali Akkaya were the most frequently employed faculty members among a total of 7 advisors. The most frequently cited authors were Hüseyin Odabaş, Coşkun Polat, and Bülent Yılmaz, respectively.

Implications: The results of this study are expected to be effective in developing and managing library collections in universities offering Information and Records Management graduate programs. In addition, this study reveals that the rate of English resource usage in the theses completed in the ÇAKU-DIRM program, which does not require a foreign language score at the stage of admission to the master's program, is higher than the theses in the Istanbul University DIRM program that require a foreign language score. Since the design and findings of this study are not suitable for making inferences about how foreign

language resource use is realized, it is recommended to conduct an individual research on students' use of foreign language resources in graduate theses to develop institutional and national policies.

Originality: *In the literature, citation analysis has been done on the graduate theses of the Information and Records Management departments of universities in Turkey with a deep-rooted history, such as Hacettepe, Istanbul and Ankara. On the other hand, ÇAKU-DIRM differs from the universities that were the subject of previous studies as it is young and does not require an English language score for admission to the master's program.*

Keywords: *Citation analysis; master's thesis; library and information science; Çankırı Karatekin University.*

Giriş

Bilimsel çalışmalarda, belirli bir disiplin içerisinde daha önceden oluşmuş fikir, kuram ve tekniklerin kullanılması gerekebilir. Bu çerçevede bilim, kendinden önceki çalışmaların üzerine yeni bilgilerin inşa edilmesiyle ilerleyen, kümülatif bir faaliyettir. Bilimsel iletişim süreci içerisinde, “belirli ortak noktaları olan makaleler arasındaki resmi, açık bağlantılar” ise atıflar aracılığıyla kurulmaktadır (Garfield, 1979, s. 1). Yine, Web of Science atıf dizinlerinin kurucularından Garfield'e göre (1964, s. 85) yazarların atıf yapma nedenleri şunlardır: Öncü kişilere, ilgili çalışmalara ve akranlara saygı göstermek; yöntem, materyal vb. belirlemek; arka plan bilgisi sunmak; birinin kendi veya başkasının çalışmasını düzeltmesi; önceden yapılmış çalışmaları eleştirmek; iddialara kanıt göstermek; gelecek çalışmalar için uyararak; yetersiz dağıtılmış, indekslenmiş veya atıf almamış çalışmalara öncülük sağlamak; verileri ve olguları doğrulamak; bir fikir veya kavramın tartışıldığı ana/orijinal kaynağı saptamak; bir kavram veya terim oluşturan orijinal kaynağı veya diğer çalışmaları belirlemek; başkalarının önceki çalışmalarını, fikirlerini veya iddialarını reddetmek veya bunlara itiraz etmek.

Atıf analizinin genellikle kütüphanelerde koleksiyon geliştirme ve yönetme için kullanıldığı görülmektedir. Kütüphanelerin ister öğretim elemanları ister lisans ya da lisansüstü öğrenciler ve diğer araştırmacılar olsun tüm kullanıcıların değişen bilgi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için kaliteli ve güncel bir koleksiyon geliştirme politikasına sahip olmaları gerekir (Keat ve Kaur, 2008, s. 29). Öte yandan, bilgi kaynaklarının maliyeti astronomik oranda artmaktadır ve kütüphanelerin belirli bir alanla ilgili tüm kaynakları sağlayabilmesi mümkün değildir (Feyereisen ve Spoiden, 2009, s. 515). Bu sebeple kütüphaneler aboneliklerini oluştururken ve kaynak temin ederken çeşitli kriterlere göre seçimler yapmak zorundadır. Bu amaçla çekirdek koleksiyona kaynak seçiminde, kaynakların kullanım sıklıklarından faydalanmak objektif bir karar verme kriteridir. Bu konuda yapılan ilk çalışmada (Gross ve Gross, 1927), kimya alanındaki dergilere abonelik yapmak için makalelerin kaynakça bölümlerindeki künyelerde yer alan dergi adlarının sayılması önerilmiştir. Ayrıca, disiplin ile yayın türlerine göre değişmekle birlikte, yayınların yaşı arttıkça kullanımı azalma eğilimindedir (Burton ve Kebler, 1960). Literatür eskimesi (obsolescence) olarak adlandırılan bu durum, kullanılan kaynakların ortanca yaşını ifade eden “yarı yaşam” (half-life) ölçütü ile belirlenmektedir (Line, 1970, s. 51). Yarı yaşam, kütüphane koleksiyonlarının geliştirilmesine ve teknik hizmetlerin planlanmasına rehberlik edebilmesi bakımından önemlidir (Burton ve Kebler, 1960, s. 18). Bununla birlikte, kütüphane

koleksiyonunun geliştirilmesi ve yönetilmesinin yanı sıra, atıf analizi çalışmaları referans hizmetlerinin daha etkili sağlanması, hazırlanacak bilgi okuryazarlığı programlarının nitelikleri (Reycraft ve Whiteman, 2020, s. 395), yazar ile bilimsel araştırma etkililiğinin değerlendirilmesi ve en sık kullanılan kaynak türlerinin belirlenmesi (Al ve Tonta, 2004, s. 21) açısından oldukça etkili çalışmalardır.

Kütüphane ve bilgi bilim (KBB) alanında da gerek ulusal gerekse uluslararası literatürde pek çok atıf analizi çalışması bulunmaktadır. Bunlar arasından lisansüstü tezleri konu edinen çalışmaları kısaca değerlendirmekte yarar vardır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1969-1972 yılları arasında tamamlanan 186 doktora tezi üzerine yapılan bir araştırmanın bulgularına göre (LaBorie ve Halperin, 1976, s. 276), en sık atıf yapılan kaynaklar sırasıyla, kitaplar (%42,9), dergiler (%23,2), yayımlanmamış materyaller (%21,4), yıllık raporlar (%3), bildirimler (%3,3), tezler (%2,8), gazete ile popüler dergiler (%2) ve raporlardır (%1,4). Bu araştırmanın sonuçlarından en dikkat çekicisi yayımlanmamış materyallerin (arşiv malzemeleri, el yazmaları ve kişisel belgeler, kişisel yazışmalar) neredeyse dergiler kadar sık kullanılmış olmasıdır. Bu çalışmanın öne çıkan özelliklerinden biri de tezlerin konularına göre sınıflandırılıp, belirli analizlerin konular üzerinden yapılmasıdır. Bu çerçevede, tüm konular ele alındığında kullanılan kaynakların yarısından fazlasının 20 yaşından büyük olduğu, tezler konu bazında ele alındığında kullanılan kaynak yaşlarında, 0-5 yaş için otomasyon (%68,2), yönetim (%44,6) ve teknik işlemler (%42,5), 20 yaşından büyükler için tarih (%76,9) ve materyaller (%53,8) konularının öne çıktığı görülmektedir. Bu bulgulardan, kaynak kullanımının bir disiplini oluşturan alt konulara göre de değiştiği sonucuna varılabilir.

KBB alanında 61 tez üzerinden yapılmış bir başka araştırmanın (Buttlar, 1999) bulguları atıf yapılan kaynakların yazar özellikleri hakkında da bilgi vermektedir. Çalışma bulgularına göre, atıfların yaklaşık %80'inin tek yazarlı kaynaklara yapıldığı, bu kaynakların yazarlarının büyük çoğunluğunun erkek olduğu saptanmıştır. Ayrıca, dergilere diğer yayın türlerinden daha sık atıf yapıldığı ve en sık atıf yapılan ilk iki derginin *College & Research Libraries* ve *Journal of the American Society for Information Science* olduğu tespit edilmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerden Hindistan'da 63 doktora tezi üzerinden yapılan bir başka çalışmanın bulgularına göre (Kaur ve Sehgal, 2021) de dergilere (%55,1) daha sık atıf yapılmaktadır. Dergilerden sonra en sık atıf yapılan kaynak türleri sırasıyla kitaplara (%23,93), web kaynaklarına (%5,6), kitap bölümlerine (%5), bildirimlere (%4,17), tezlere (%1,77), raporlara (%1,69) ve diğer kaynaklara (%1,01) dağılmıştır. Diğer bir benzer çalışma da (Keat ve Kaur, 2008) Malezya'da 40 yüksek lisans tezi üzerinde yapılmış ve benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışma bulgularına göre en sık kullanılan kaynakların %49,59 ile dergiler daha sonra %18,84 ile kitaplar olduğu görülmüştür. En sık kullanılan dergilerin başında ise *College & Research Libraries*, *Journal of the American Society for Information Sciences* ve *Bulletin of the Medical Library Association* gelmektedir.

Ulusal literatürde KBB alanındaki lisansüstü tezler üzerine yapılmış atıf analizi çalışmalarının az sayıda olduğu görülmektedir. Bu konuda ilk çalışma Bayram (1998) tarafından doktora tezine dayandırılarak hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında 17 doktora tezinin atıfları incelenmiş ve Bradford Yasasına göre verimlilikleri incelenen dergiler üç

bölgede sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre çekirdek bölgede yer alan *Türk Kütüphaneciliği/Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*'nin en sık kullanılan dergi olduğu görülmüştür. Bu sırayı *College and Research Libraries* ve *Library Trends* takip etmiştir. Tezlerde kullanılan atıfların yaşları incelendiğinde ise yaş dağılımının genç olmadığı belirlenmiştir (Bayram, 1998 ss. 21, 30-31).

Al ve Tonta (2004) ise Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünde 1974-2002 yılları arasında yapılan lisansüstü tezlerin atıf analizini yapmıştır. Çalışma kapsamında 100 tezin atıflarının Bradford Yasasına uygunlukları incelenmiştir. Tezlerde toplam atıfların %50'sinin kitaplara, %42'sinin dergilere, %3'ünün elektronik yayınlara, %3'ünün tezlere ve kalan %2'sinin diğer yayınlara dağıldığı tespit edilmiştir. Toplam tezlerin genel olarak ortalama 171, doktora tezlerinin ortalama 275, yüksek lisans tezlerinin ise ortalama 142 sayfadan oluştuğu; toplam tezlerde ortalama atıf sayısının 70, ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise doktora tezlerindeki atıf sayısının ortalama 132, yüksek lisans tezlerindeki atıf sayısının ortalama 53 olduğu görülmüştür. Doktora tezlerinde yüksek lisans tezlerine göre 2,5 katı kadar fazla atıf yapıldığı tespit edilmiştir. En sık atıf yapılan dergiler listesi oluşturulmuş, bu doğrultuda en sık atıf alan dergilerin *Türk Kütüphaneciliği*, *Resmî Gazete*, *College & Research Libraries*, *Library Trends*, *Library Journal*, *Journal of the American Society for Information Science* ve *UNESCO Bulletin for Libraries* olduğu tespit edilmiştir.

Al ve Doğan (2012) da çalışmalarında Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi bölümünde (HÜ-BBYB) tamamlanmış olan lisansüstü tezlerin atıf ve içerik analizini yapmıştır. Çalışma kapsamındaki tezlerde en sık kullanılan araştırma yönteminin betimleme olduğu tespit edilmiştir. Betimleme yönteminden sonra sırasıyla tarihsel yöntem, deneysel yöntem ve karşılaştırmalı yöntem en sık kullanılan yöntemler olmuştur. Tezlerin hangi konular üzerine yazıldığı araştırılmış ve “üniversite kütüphaneleri” konusunun üzerine en sık çalışma yapılan konu olduğu tespit edilmiştir. Bunu halk kütüphaneleri, okuma alışkanlıkları, kullanıcı araştırmaları, belge yönetimi, tıp kütüphaneciliği, bilgi erişim gibi konular takip etmiştir. Tezlerde en sık kimlerin danışmanlık yaptığı incelenmiş ve Nilüfer Tuncer, İrfan Çakın, Yaşar Tonta'nın en sık danışmanlık görevi alan kişiler olduğu belirlenmiştir. Atıf analizi sonuçlarına göre toplam atıfların %42'sinin kitaplara, %39'unun dergilere, %12'sinin elektronik yayınlara, %4'ünün tezlere, %3'ünün ise diğer yayınlara yapıldığı tespit edilmiştir. Atıf yapılan kaynakların yarı yaşam yılları 8,4 yıl olarak hesaplanmıştır. En sık atıf alan Türkçe süreli yayınlar *Türk Kütüphaneciliği* ve *Resmî Gazete* iken yabancı süreli yayınlardan ise en sık atıf alanlar *Journal of the American Society for Information Science & Technology*, *Library Trends* ve *College & Research Libraries* dergileri olmuştur. HÜ-BBYB'de tamamlanmış lisansüstü tezlerin dönemsel olarak atıf analizini yapan iki araştırma (Al ve Tonta, 2004; Al ve Doğan, 2012) karşılaştırıldığında, kullanılan yabancı süreli yayınların sıklıklarının zaman içerisinde değiştiği dikkat çekmektedir.

Bir diğer atıf analizi çalışması ise Bayram ve Zan (2014) tarafından Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde (AÜ-BBYB) tamamlanmış lisansüstü tezler üzerine yapılmıştır. 1986-2013 yılları arasında erişilen toplam 80 tezin kaynakçası incelenmiş ve bu tezlerde 10.218 kaynaktan yararlandığı saptanmıştır. Yayın türleri makale ve diğer yayınlar olarak sınırlandırılmıştır. Bu doğrultuda diğer kaynakların kullanım oranı %74, dergilerin kullanım oranı ise %26'dır. Kullanılan dergilerden %33,4'lük kısmı Türkçe,

%66,7'lik kısmı ise İngilizcedir. En sık yararlanılan Türkçe dergilerin *Türk Kütüphaneciliği*, *Türk Kütüphanecilik Derneği Bülteni* ve *Bilgi Dünyası* olduğu tespit edilmiştir. Yayın hayatına hakemsiz bir dergi olarak başlayan *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 1995 yılında hakemli bir dergiye dönüştükten sonra (*Türk Kütüphaneciliği*) da yüksek kullanım oranına sahip olmayı sürdürmüştür. Yabancı dergilerden ise *Journal of Documentation* en sık kullanılan dergi olmuştur. Tezlerde kullanılan makalelerin yarı yaşam süreleri ise 9 yıl olarak hesaplanmıştır.

KBB alanında ulusal literatürde tezler üzerine yapılan son atıf analizi çalışması ise Canata, Çapkın, Doğan, Sünger ve Oynak (2017) tarafından İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümünde (İÜ-BBYB) 1967-2015 yılları arasında tamamlanmış olan lisansüstü tezler üzerinedir. Çalışmada 91 yüksek lisans ve 29 doktora tezi olmak üzere toplamda 120 lisansüstü tez incelenmiştir. Çalışma bulgularına göre tezlerde toplamda 23 danışman ve 42 tez jürisi görev almış olup en sık tez danışmanlığı yapan öğretim üyesi Hasan Sacit Keseroğlu'dur. Danışmanlıkların %51'i 5 öğretim üyesi tarafından yapılmıştır. Bu öğretim üyeleri Hasan Sacit Keseroğlu, Meral Alpay, Aysel Yontar, Ümit Konya ve Ayşe Üstün'dür. 120 tezin üretiminde toplamda 11.522 kaynak kullanılmıştır. Bu kaynaklardan %50'si kitap, %31'i dergi, %12'si elektronik yayın, %4'ü tez ve %3'ü diğer yayınlardır. En sık atıf yapılan süreli yayınların başında *Türk Kütüphaneciliği*, *Resmî Gazete*, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, *Bilgi Dünyası* ve *Library Trends* gelmiştir. Literatür eskimesini tespit etmek için kaynakların yarı yaşam yılları hesaplanmış ve ortalama yarı yaşamları 8 olarak hesaplanmıştır.

Ulusal literatürde KBB alanında tamamlanmış lisansüstü tezler üzerine yapılmış atıf analizi çalışmalarının lisansüstü eğitim veren tüm üniversiteleri kapsamadığı görülmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de KBB alanında lisansüstü eğitim veren üniversitelerde öğrencilerin kaynak kullanım eğilimlerini saptamak ve tüm lisansüstü programlar için genellenebilir bir koleksiyon geliştirme ve yönetme politikası oluşturmak için diğer üniversitelerde tamamlanmış lisansüstü tezlerin atıf analizini yapma ihtiyacı vardır. Buradan hareketle, literatürdeki çalışmalara konu olan lisansüstü tezlerin Hacettepe, Ankara ve İstanbul Üniversitesi gibi köklü bir geçmişi olan ve yeni kurulan üniversitelere göre daha fazla kurumsallaşmış üniversitelerde tamamlanmış olduğu görülmektedir. Ayrıca, literatürdeki güncel çalışmalara konu olan üniversitelerden farklı olarak Türkiye'de KBB alanında yüksek lisans programı yürüten üniversitelerin bazılarında, programa kabul koşulları arasında yabancı dil sınavlarından belirli bir taban puan alma şartı bulunmamaktadır. Çankırı Karatekin Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi bölümünde (ÇAKÜ-BBYB) yürütülen yüksek lisans programı buna örnek gösterilebilir. Bu çerçevede, yüksek lisans programına kabul aşamasında bir yabancı dil becerisi aranmayan KBB yüksek lisans programlarında tamamlanmış tezlerde kaynak kullanım eğilimlerinin yabancı dil becerisi arananlara göre değişip değişmediği de bilinmemektedir.

Bu çalışma, ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans programında tamamlanmış tezlerin atıf analizini yaparak, tezlerde kullanılan kaynak türlerinin dağılımını ve literatür eskimesini belirlemeyi, en sık atıf yapılan yazarları ve dergileri saptamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans öğrencilerinin kaynak kullanım alışkanlıklarının ortaya

çıkarılması ve diğer üniversiteler ile karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Kendinden önceki çalışmaların metodolojisine sadık kalınarak tasarlanan bu araştırmanın sonuçlarının Türkiye’de KBB alanındaki lisansüstü öğrenciler için genellenebilir bir koleksiyon geliştirme ve yönetme politikası oluşturmaya katkı sağlaması hedeflenmektedir. Bu amaç ve hedefler doğrultusunda araştırmada yanıt aranacak araştırma soruları ise şunlardır:

1. Lisansüstü tezlerde yer alan danışmanlar ve jüri üyeleri kimlerdir?
2. Türkiye’de KBB alanında en sık atıf alan yazarlar kimlerdir?
3. En sık kullanılan yayın türleri hangileridir?
4. Hangi dergilere daha sık atıf yapılmıştır?
5. En sık atıf yapılan yayının dilleri hangileridir?
6. Tezlere ait sayfa sayısı ve atıf sayısı arasında bir ilişki var mıdır?
7. ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans tezlerinde kullanılan kaynakların yarı yaşam süresi kaç yıldır?

Yöntem

ÇAKÜ-BBYB’de tezli ve tezsiz yüksek lisans ile doktora programı bulunmaktadır. Doktora programında kayıtlı öğrenciler olmasına karşın programdaki öğrencilerden mezun verilmemiştir. Tezli yüksek lisans programından ise 2017-2021 yılları arasında toplam 37 öğrenci mezun olmuştur. Bu çerçevede, tam-metinlerine YÖK Ulusal Tez Merkezinden de ulaşılabilen 37 yüksek lisans tezi çalışma kapsamını oluşturmaktadır.

Çalışma verileri yüksek lisans tezlerinin tam-metinleri üzerinden elle (manuel) toplanmıştır. Tezlerin kaynakça bölümünde yer alan künyelerden yazar adı, yayın yılı, yayın türü, yayın türü dergi ise dergi adı ve yayın dili verileri toplanmıştır. Künyelerden sadece Türkiye’deki üniversitelerde görev almış KBB alanındaki yazar adlarına ilişkin veri toplanmıştır. Atıf verilerinin yanı sıra, tezlerden danışman, jüri üyeleri, yayın yılı, sayfa sayısı verileri de toplanıp analizlere dahil edilmiştir.

Kaynakçada yer alan tüm kaynaklar kullanılmış olarak kabul edilmiştir. Künyesi kaynağı tanımaya imkân vermeyecek düzeyde eksik olanlar değerlendirmeye alınmamıştır (n = 3). Çalışma kapsamında değerlendirmeye alınan toplam 4.365 atıf verisi analiz edilmiştir. Bazı dergiler zaman içerisinde isim değiştirebilmektedir. Veri tutarlılığını ve devamlılığı sağlamak amacıyla adı değişen dergiler en güncel adlarıyla tek biçimde ele alınmıştır. Soyadında değişiklik olan yazarlar da güncel soyadlarıyla ele alınmıştır. Tezlerde kullanılan kaynakların yarı yaşam yıllarını saptamak için ortalama yaşları hesaplanmıştır. Analiz edilen atıfların 32’sinde yayın tarihi belirtilmemiştir. Yarı yaşam yılı hesaplanırken yayın tarihi belirtilmeyen atıflar değerlendirmeye alınmamıştır.

Çalışmada, atıf yapılan kaynaklar kitap, dergi, elektronik yayın, tez ve diğer yayınlar olmak üzere beş grupta sınıflanmıştır (Tablo 1). Bu sınıflama geçmişte HÜ-BBYB ve İÜ-BBYB lisansüstü tezlerinin atıf analizini yapan çalışmalarda kullanılmıştır (Al ve Tonta, 2004; Al ve Doğan, 2012; Canata ve diğerleri, 2017). Araştırma sonuçlarının geçmişte yapılmış çalışmalarla uyumluluğunu sağlamak ve karşılaştırmasını yapmak amacıyla bu sınıflama kullanılmıştır.

Tablo 1

Yayın türlerinin sınıflandırılması

Yayın türü	Yayın türü içinde sınıflananlar
Kitap	Kitap, teknik rapor, konferans, sempozyum bildiri kitabı
Dergi	Bilimsel veya popüler dergi, gazete
Elektronik yayın	Web sitesi, blog
Tez	Yüksek lisans, doktora ve doçentlik tezi
Diğer yayınlar	Yayımlanmamış makale, görüşme, belge

Kaynak: Al ve Doğan, 2012, s. 353.

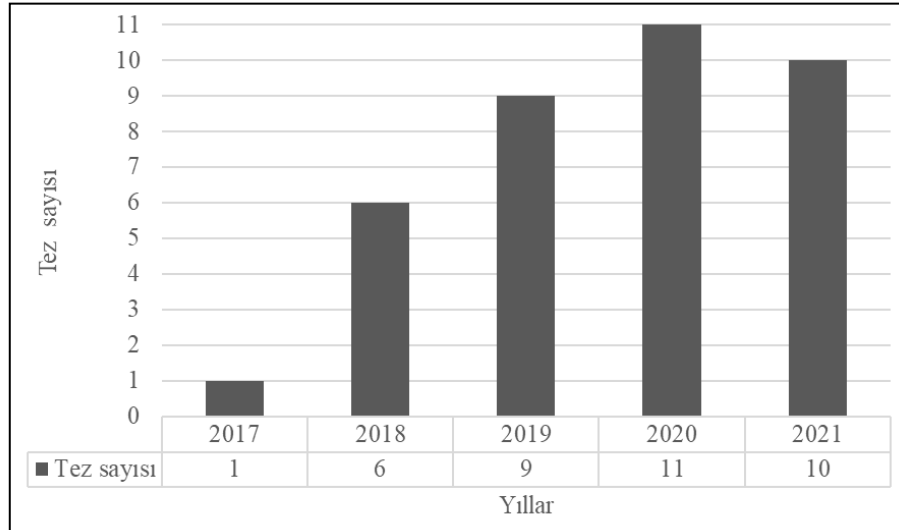
Bulgular

Yüksek Lisans Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

ÇAKÜ-BBYB’de ilk yüksek lisans tezi 2017 yılında tamamlanmıştır. Beş yıl içinde tamamlanmış yüksek lisans tezi sayısı 37’dir. Bu tezlerden sadece birinin yazarı yabancı uyrukludur. Yüksek lisans tezinin yıllara göre dağılımının sunulduğu Şekil 1’e göre, yıllık ortalamada yaklaşık yedi tez üretildiği görülmektedir. Öte yandan, 2018 yılından itibaren üretilen tez sayısında artış eğilimi olduğu, son üç yılda yıllık ortalama 10 tez üretildiği görülmektedir.

Şekil 1

Yüksek lisans tezlerinin yıllara göre dağılımı

Tez Danışmanları ve Jüri Üyeleri

ÇAKÜ-BBYB’de tamamlanmış yüksek lisans tezlerinin tanımlayıcı verisi Tablo 2’de yer almaktadır. Buna göre, 37 yüksek lisans tezini toplam 7 danışman yönetmiştir. En sık tez danışmanlığı yapan öğretim üyeleri sırasıyla Hüseyin Odabaş (%29,7), Coşkun Polat (%24,3) ve Mehmet Ali Akkaya’dır (%18,9). Üç öğretim üyesi tüm tezlerin yaklaşık %73’ünün danışmanlığını yapmıştır.

Tablo 2*Yüksek lisans tezlerinin danışmanları*

Sıra	Danışman	N	%
1	Hüseyin Odabaş	11	29,7
2	Coşkun Polat	9	24,3
3	Mehmet Ali Akkaya	7	18,9
4	Hilal Çiftçi	4	10,8
4	Buket Candan	4	10,8
5	Burcu Umut Zan	1	2,7
5	Kasım Binici	1	2,7
Toplam		37	100

Tablo 3'te yer alan tanımlayıcı verilere göre tamamlanmış 37 yüksek lisans tezinde toplam 23 öğretim üyesi jürilerde görev almıştır. En sık tez danışmanlığı yapan öğretim üyeleri en sık jüri üyeliği görevi yapmıştır. Jürilerde ÇAKÜ-BBYB dışından 15 öğretim üyesi görev almıştır. Dışarıdan en sık görev alan jüri üyeleri sırasıyla Nevzat Özel (n = 8), Ahmet Altay (n = 4) ve Fatih Rukancı'dır (n = 3). Dışarıdan en sık davet edilen jüri üyelerinin çoğunluğu Çankırı'ya yakın illerdeki üniversitelerde görev yapan öğretim üyeleridir (Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Bartın Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi). Bununla birlikte Atatürk Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi gibi daha uzak illerden sınırlı sayıda öğretim üyesi jüri üyeliği görevi üstlenmiştir.

Tablo 3*Yüksek lisans tezlerinin jüri üyeleri*

Sıra	Jüri üyesi	N	%	Sıra	Jüri üyesi	N	%
1	Coşkun Polat	24	22	8	Huriye Çolaklar	2	2
2	Hüseyin Odabaş	19	17	8	Gülten Alır Derbent	2	2
3	Mehmet Ali Akkaya	16	14	8	Özgür Külücü	2	2
4	Nevzat Özel	8	7	8	M. Kemal Sevgisunar	2	2
5	Hilal Çiftçi	7	6	9	Mehmet Ali Biberici	1	1
6	Ahmet Altay	4	4	9	Tolga Çakmak	1	1
6	Kasım Binici	4	4	9	Çağdaş Çapkın	1	1
6	Buket Candan	4	4	9	Halit Buluthan Çetintaş	1	1
7	Fatih Rukancı	3	3	9	Türkan Polatçı Demirkol	1	1
7	Burcu Umut Zan	3	3	9	Yurdağül Ünal	1	1
8	Hakan Anameriç	2	2	9	Bahattin Yalçınkaya	1	1
8	Mustafa Bayter	2	2	Toplam		111	100

Atıf Yapılan Yayın Türleri ve Yarı Yaşam

ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans tezlerinde kullanılan kaynak türleri ve yarı yaşamlara ilişkin tanımlayıcı istatistik Tablo 4'te sunulmuştur. Tüm yüksek lisans tezlerinde toplam 4.365 kaynak kullanılmıştır. En sık kullanılan yayın türü ise %36 ile dergidir. Dergileri sırasıyla kitaplar (%31), elektronik yayınlar (%18), tezler (%10) ve diğer yayınlar (%6) takip etmiştir. Tür ayrımı yapılmadan tüm kaynakların yarı yaşamı 9 yıldır. Kaynak türlerine göre yarı yaşam incelendiğinde ise kitaplar 12 yıl, dergi ve tezler 10 yıl, elektronik yayın 1 yıl ve diğer yayınlar 5 yıl olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4

Yüksek lisans tezlerinde kullanılan yayın türleri

Yayın türü	N	%	Yarı yaşam yılı
Dergi	1550	36	10
Kitap	1366	31	12
Elektronik yayın	773	18	1
Tez	430	10	10
Diğer yayınlar	246	6	5

Tez Sayfa Sayısı ile Atıf Sayısı İlişkisi

ÇAKÜ-BBYB’de tamamlanan yüksek lisans tezlerinin sayfa ve kaynak sayısına ilişkin tanımlayıcı istatistik Tablo 5’te yer almaktadır. Buna göre, tezlerin ortalama 149 (ortanca = 143) sayfa olduğu görülmektedir. Tezlerde atıf yapılan ortalama kaynak sayısı 117’dir (ortanca = 113). Tezlerin sayfa sayısı ile atıf yapılan kaynak sayısı normal dağılım sergilemediği için ($W(37) = 0,916$, $p = 0,008$) uygulanan *Spearman* korelasyon testine göre orta düzeyde pozitif bir ilişki saptanmıştır ($r = 0,445$, $p = 0,006$). Bu ilişkiye göre, tezlerin yaklaşık %20’si için ($r^2 = 0,198$) sayfa sayısı artarken faydalanan kaynak sayısı da artmıştır.

Tablo 5

Tezlerin sayfa sayısı ile atıf sayısına ilişkin tanımlayıcı istatistik

Değişken	Min.	Maks.	Ortalama	Ortanca	Sta.Sapma
Sayfa sayısı	104	234	149,8	143	29,8
Atıf sayısı	44	200	117,5	113	42,3

Atıf Yapılan Yayınların Dilleri

Kullanılan kaynak türüne göre yayın dillerini içeren bulgular Tablo 6’da yer almaktadır. Bu tabloda yer alan verilere göre en sık kullanılan diller sırasıyla Türkçe (%67,3) ve İngilizcedir (%32,3). Türkçe yayınlar içerisinde birbirlerine yakın olmakla birlikte en sık kitap (%22,98) ve dergi (%22,79) kullanılmıştır. İngilizce yayınlarda ise en sık dergi (%12,7) ve kitap (8,25) kullanılmıştır. Yaklaşık %9 oranıyla birbirine en yakın oranda kullanılan Türkçe ve İngilizce kaynak türü elektronik yayınlardır.

Tablo 6

Atıf yapılan yayın türlerinin dilleri

Yayın türü	Türkçe		İngilizce		Diğer		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Dergi	995	22,79	554	12,69	1	0,02	1550	35,51
Kitap	1003	22,98	360	8,25	3	0,07	1366	31,29
Elektronik Yayın	388	8,89	380	8,71	5	0,12	773	17,71
Tez	392	8,98	38	0,87	-	-	430	9,85
Diğer Yayınlar	163	3,73	80	1,83	3	0,07	246	5,64
Toplam	2941	67,37	1412	32,35	12	0,28	4365	100

Atıf Yapılan Dergiler

ÇAKÜ-BBYB’de tamamlanmış 37 yüksek lisans tezinde toplam 655 dergiye, 1.550 atıf yapılmıştır. Dergilere yapılan tüm atıfların %40,3’ü 18 dergide toplanmıştır. En sık atıf yapılan dergilere ilişkin tanımlayıcı istatistik ise Tablo 7’de sunulmuştur. Bu verilere göre, 308 atıf ile en sık *Türk Kütüphaneciliği* dergisine atıf yapılmıştır. Bunu sırasıyla *Bilgi Dünyası* (77) ve *Resmî Gazete* (44) takip etmiştir. Türkçe dergilere ek olarak, *The Journal of Academic Librarianship* (18) ve *Library Trends* (14) en sık kullanılan yabancı dergilerin başında gelmektedir. Alan dergilerinin yanı sıra, *Milli Eğitim Dergisi* başta olmak üzere KBB alanıyla disiplinler arası ilişki kurulabilecek farklı alan dergileri ile geniş alanları kapsayan fakülte ve enstitü dergilerinin de en sık atıf yapılan dergiler listesine girdiği görülmektedir. Öte yandan, süreli yayın olarak *New York Times* gazetesinin pek çok uluslararası alan dergisini geride bırakarak en sık kullanılan İngilizce yayın listesine girmesi beklenmedik bir bulgudur.

Tablo 7

En sık atıf yapılan dergiler

Sıra	Dergi adı	Atıf sayısı
1	Türk Kütüphaneciliği + Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni	308
2	Bilgi Dünyası	77
3	Resmî Gazete	44
4	Milli Eğitim Dergisi	28
5	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi	18
5	Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi	18
5	The Journal of Academic Librarianship	18
6	Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi	15
7	Library Trends	14
8	Reference Services Review	12
8	Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi	12
9	Library Philosophy and Practice	11
10	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi	10
11	The New York Times	8
11	College & Research Libraries	8
11	Journal of Documentation	8
12	The American Archivist	8
12	Library & Information Science Research	8
13	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi	7
13	Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi	7
13	Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi	7
13	Library Hi-Tech	7

Atıf Yapılan Yazarlar

ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans tezlerinde Türkiye’de KBB alanında çalışan 91 yazara atıf yapılmıştır. Yapılan toplam atıf sayısı 851’dir. Atıf yapılan yazarlara ilişkin bulgular Tablo 8’de sunulmuştur. Bulgulara göre en sık atıf yapılan yazarların başında Hüseyin Odabaş (71), Coşkun Polat (66), Bülent Yılmaz (59), Yaşar Tonta (42) ve Mehmet Ali Akkaya (41) gelmektedir. En sık atıf yapılan yazarların çalıştığı kurumlar göz önünde bulundurulduğunda,

Çankırı ve Ankara illerindeki üniversitelerde görev almış yazarların isimleri listede daha sık geçmektedir.

Tablo 8

KBB alanında en sık atıf yapılan yazarlar

Sıra	Yazar	Atıf sayısı	Sıra	Yazar	Atıf sayısı
1	Odabaş, H.	71	9	Çakın, İ.	21
2	Polat, C.	66	10	Anameriç, H.	19
3	Yılmaz, B.	59	10	Önal, H. İ.	19
4	Tonta, Y.	42	11	Yılmaz, E.	18
5	Akkaya, M. A.	41	11	Özel, N.	18
5	Kurbanoğlu, S.	41	12	Rukancı, F.	17
6	Atılgan, D.	28	13	Gürdal Tamdoğan, O.	14
7	Keseroğlu, H. S.	23	14	Çakmak, T.	13
8	Özdemirci, F.	22	14	Kakırman Yıldız, A.	13
9	Uçak, N. Ö.	21	14	Binici, K.	13

Tartışma

Bu çalışmanın bulgularını tezlerin (danışmanları, jüri üyeleri ve sayfa sayıları) ve tezlerde atıf yapılan kaynakların (türü, dili, yarı yaşam yılı ve yazarları) özellikleri olarak iki ana gruba ayırmak mümkündür. Bu çalışmanın tasarımında kendinden önceki HÜ-BBYB (Al ve Tonta, 2004; Al ve Doğan, 2012) ve İÜ-BBYB (Canata ve diğerleri, 2017) çalışmalarının metodolojisine sadık kalındığı için üç üniversiteyi birbiriyle karşılaştırmak mümkündür. Öte yandan, AÜ-BBYB lisansüstü tezleri üzerine atıf analizi yapan çalışmada (Bayram ve Zan, 2014) kaynaklar dergi ve diğerleri olarak sınıflandırıldığı için bazı karşılaştırmaları yapmak mümkün gözükmemektedir. Çalışma bulgularının bu çerçevede tartışılmasında yarar vardır.

Lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı karşılaştırıldığında, İÜ-BBYB 1967-2015 yılları arasında 120, HÜ-BBYB 1974-2011 yılları arasında 157 ve AÜ-BBYB 1986-2013 yılları arasında 80 tez tamamlamıştır (Al ve Doğan, 2012, s.355; Bayram ve Zan, 2014, s.232; Canata ve diğerleri, 2017, s.36). ÇAKÜ-BBYB’de ise 2017-2021 yılları arasında 37 yüksek lisans tezi tamamlanmıştır. İlk yüksek lisans mezununu 2017 yılında veren ÇAKÜ-BBYB’de yaklaşık olarak yılda ortalama yedi yüksek lisans tezi tamamlanmıştır. Bu sayı doktora tezleri de dâhil olmak üzere İÜ-BBYB ve AÜ-BBYB’de üç, HÜ-BBYB’de ise dördütdür. Bu sonucun ortaya çıkmasında çeşitli nedenler olabilir. Bu nedenlerin başında veri setinin zaman aralığı gelebilir çünkü ÇAKÜ-BBYB verileri diğer çalışmalara konu olan verilere kıyasla hem çok kısa bir yıl aralığında hem de günceldir. Öte yandan, Çankırı Karatekin Üniversitesi araştırma üniversitesi olmadığı için öğretim üyesi sayısı bakımından dezavantajlı konuma düşmektedir. Buna karşın, 27.02.2022 tarihinde YÖK Ulusal Tez Merkezi kataloğu üzerinde yapılan tarama sonuçlarına göre de 2017-2021 yılları arasında en fazla yüksek lisans tezini ÇAKÜ-BBYB üretmiştir (HÜ-BBYB = 18, İÜ-BBYB = 24, AÜ-BBYB = 34, ÇAKÜ-BBYB = 37). Üniversite yönetiminin 2017-2020 yılları arasındaki niceliği önceleyen kontenjan politikaları, ÇAKÜ-BBYB’nin fazla sayıda tez üretme nedenlerinin başında gelmektedir. Bu dönemde, üniversite yönetimi YÖK’ün belirlediği öğretim üyesi başına düşen tez danışmanlığı sayısını en yüksek sınırdan hesaplayarak kontenjan ilan etmiştir. Bununla birlikte, ÇAKÜ-BBYB öğretim üyelerinden Coşkun Polat ve Hüseyin Odabaş’ın geçmişte görev aldıkları Atatürk

Üniversitesinden ders aşamasını tamamlayıp, tez aşamasında olan 14 öğrencinin ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans programına yatay geçiş yapması da tez artışının bir başka nedeni olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırma bulgularına göre yabancı uyruklu öğrenciler arasından sadece biri tezini tamamlamıştır. Üniversite yönetiminin 2017-2020 yılları arasında yabancı uyruklu öğrenci sayısını artırma politikası çerçevesinde anabilim dalı kararı olmaksızın yüksek lisans programına kabul ettiği öğrenciler göz önünde bulundurulduğunda önümüzdeki yıllarda yabancı uyruklu öğrencilerin tamamladığı tez sayısında da artış beklenebilir.

ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans programında tamamlanan tezlerde danışmanlık görevi üstlenen toplam yedi öğretim üyesi arasından Hüseyin Odabaş, Coşkun Polat ve Mehmet Ali Akkaya tüm tezlerin %73'ünün danışmanlığını yürütmüştür. En sık tez yöneten üç danışman açısından bu oran HÜ-BBYB'de %46 ve İÜ-BBYB'de %38'dir (Al ve Doğan, 2012, s. 358; Canata ve diğerleri, 2017, s.36). Atatürk Üniversitesinden tez aşamasında yatay geçiş yapan öğrenciler bu oranın ÇAKÜ-BBYB'de yükselmesinin temel nedeni olarak görülebilir. Buna benzer bir durum 2020 yılında İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesine geçiş yapan Mehmet Ali Akkaya için de geçerlidir. Mehmet Ali Akkaya ÇAKÜ-BBYB'de görev alırken üstlendiği lisansüstü tez danışmanlıklarını tezler tamamlana kadar İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesinde özveriyle devam ettirmiştir.

Yüksek lisans tez jürilerinde diğer üniversitelerden görev almış öğretim üyeleri başta Ankara olmak üzere Çankırı'ya yakın illerdeki üniversitelerden gelmiştir. KBB alanında araştırmacı yoğunluğuna sahip İstanbul gibi Çankırı'ya uzak olan diğer illerdeki üniversitelerde görevli öğretim üyelerinin jürilerde sınırlı sayıda görev üstlenmeleri ulaşım ve zaman gibi başlıca dezavantaj yaratan nedenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Öte yandan, normal şartlarda yüz yüze yapılan tez savunmalarının COVID-19 pandemisi şartlarında kısıtlamalardan dolayı çevrimiçi ortama taşınma zorunluluğu, tez konusuyla ilgili Türkiye'nin her ilinde görevli jüri üyelerine ulaşmadaki dezavantajları ortadan kaldırması bakımından yararlı bir deneyim edinilmesine vesile olmuştur. Buradan hareketle, tez savunmalarının çevrimiçi ortamda gerçekleştirilmesine imkân sağlayan mevzuat değişikliklerinin yapılması, konu uzmanı jüri üyelerine ulaşımı kolaylaştırarak bilimsel denetim kalitesinin artırılmasına zemin hazırlaması bakımından önemli olacaktır.

ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans tezlerinin ortalama sayfa sayısı 150'dir. Bu sayı İÜ-BBYB için 172, HÜ-BBYB içinse 142'dir (Al ve Tonta, 2004 s. 30; Canata ve diğerleri, 2017 s. 39). Bu verilere göre KBB alanındaki yüksek lisans tezleri ortalama 140 ile 170 sayfa aralığındadır. Yüksek lisans tezlerinde yapılan ortalama atıf sayıları ise sırasıyla ÇAKÜ-BBYB'de 172, İÜ-BBYB'de 76 ve HÜ-BBYB'de 53'tür (Al ve Tonta, 2004 s. 30; Canata ve diğerleri, 2017, s. 39). Ayrıca, İÜ-BBYB yüksek lisans tezlerinde sayfa sayısı ile kullanılan kaynak sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon saptanamamışken (Canata ve diğerleri, 2017 s. 40), ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans tezlerinde orta düzeyde pozitif bir korelasyon saptanmıştır. Bir başka ifadeyle, İÜ-BBYB'den farklı olarak, ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans tezlerinde sayfa sayısı arttıkça kullanılan kaynak sayısı da artmıştır. Öte yandan tartışılan bu bulgularda veri seti tarihlerinin farklı olduğunu vurgulamakta yarar vardır. Çünkü kaynak kullanımının zamana göre değiştiği göz önünde bulundurulduğunda, İÜ-BBYB ve HÜ-BBYB güncel yüksek lisans tezlerinde bu durum değişmiş olabilir.

HÜ-BBYB ve İÜ-BBYB lisansüstü tezlerinde en sık atıf yapılan kaynak türleri sırasıyla kitap, dergi ve elektronik yayındır (Al ve Doğan, 2012, s.360; Canata ve diğerleri, 2017, s.39). AÜ-BBYB tezlerinde en sık kullanılan kaynak türü süreli yayınlar olduğu için HÜ-BBYB ve İÜ-BBYB tezlerinden ayrılmaktadır (Bayram ve Zan, 2014, s.232). ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans tezlerinde ise en sık atıf yapılan kaynak türleri sırasıyla dergi, kitap ve elektronik yayındır. Bu sıralamalardaki benzerlikler ve farklılıklar çalışmalara konu olan verilerin farklı zaman aralıklarındaki ve farklı türlerdeki tezlerden toplanmasından kaynaklanabilir. Öte yandan, İÜ-BBYB lisansüstü tezlerinde kullanılan kaynak türlerinin zamana göre değişimi göz önünde bulundurulduğunda, 2000'li yılların başında İnternetin yaygınlaşmaya başlamasıyla kitap kullanımında düşüş, dergi ile elektronik yayınların kullanımında ise keskin bir artış eğiliminin olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda 2011-2015 yılları arasında İÜ-BBYB tezlerinde de en sık kullanılan kaynak türlerinin oranlarında küçük farklılıklar olsa da sıralamanın ÇAKÜ-BBYB sıralamasıyla benzer olduğu dikkat çekmektedir. HÜ-BBYB ve AÜ-BBYB araştırmalarında kaynak kullanım verileri dönemlere ayrılmadığı için tam bir karşılaştırma yapmak mümkün olmamakla birlikte, HÜ-BBYB tezlerinde 1999 yılında başlayan elektronik kaynak kullanımının 2007-2011 yılları arasında %24 seviyelerine çıktığı görülmektedir. Gerek HÜ-BBYB elektronik kaynak kullanım bulgularından, gerekse de İÜ-BBYB 2011-2015 dönemi ve ÇAKÜ-BBYB bulgularından kaynak türü kullanımının zamana göre değişebileceği görülmektedir. Bu çerçevede KBB alanındaki tezlerde en sık kullanılan kaynak türlerinin en azından bir süre için dergi, kitap ve elektronik kaynak biçiminde sıralanması beklenebilir. Bununla birlikte, Uçak ve Al'ın (2009, s. 170) Türkiye'deki sosyal bilimler alanındaki disiplinleri bir bütün olarak değerlendirildiği çalışmasında en sık atıf yapılan kaynak türlerinin başında kitap gelmesine karşın psikoloji alanında dergilere kitaplardan daha sık atıf yapıldığı saptanmıştır. Bu çerçevede, KBB alanının da psikoloji gibi diğer sosyal bilimler alanlarından ayrılma eğiliminde olduğu düşünülebilir. Ayrıca, KBB alanındaki uluslararası yayınların bulgularına göre de lisansüstü tezlerde dergilere kitaplardan daha sık atıf yapıldığı görülmektedir (örn., Buttlar, 1999; Kaur ve Sehgal, 2021; Keat ve Kaur, 2008). Tür ayrımı yapılmaksızın atıf yapılan literatürün eskimesi karşılaştırıldığında ise İÜ-BBYB'de (Canata ve diğerleri, 2017, s.42) yarı yaşamın 8 yıl olduğu görülmektedir. Yarı yaşam ÇAKÜ-BBYB ve HÜ-BBYB'de (Al ve Doğan, 2012, s. 365) yaklaşık 9 yıldır. Bölümler arası yarı yaşam farkı (bir yıl) düşük olmakla birlikte, bu fark literatürde görüldüğü gibi (örn., LaBorie ve Halperin, 1976) tez konularıyla ilişki olabilir.

Lisansüstü tezlerde kullanılan kaynakların yayın dilleri incelendiğinde; İÜ-BBYB'de Türkçe %69, İngilizce %31, HÜ-BBYB'de İngilizce %55, Türkçe %44 kaynak kullanılmıştır (Al ve Tonta, 2004, s.33; Canata ve diğerleri, 2017, s.42). Bu oran ÇAKÜ-BBYB'de Türkçe için %67, İngilizce içinse %32'dir. Bu verilere göre HÜ-BBYB, lisansüstü tezlerde kullanılan kaynakların yarısından fazlasının İngilizce olmasıyla diğer üniversitelerden ayrılmaktadır. Bu durum HÜ-BBYB lisans programında İngilizce hazırlık programının uygulanmasıyla ve lisansüstü eğitime kabul aşamasında belirli bir yabancı dil taban puanının talep edilmesiyle ilişkilendirilebilir. Öte yandan, ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans programına başvuruda belirli bir yabancı dil taban puanı aranmamasına karşın, ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans tezlerinde İÜ-BBYB lisansüstü tezlerinden daha yüksek oranda İngilizce kaynak kullanılması dikkat çekmektedir. Bu sonuca ulaşılmasında yine veri seti tarihlerinin farklılığı başta olmak üzere,

araştırmaya gereksinim duyulan çeşitli nedenler bulunabilir. Örneğin, seçilen tez konusunda Türkçe kaynakların az oranda olması İngilizce kaynak kullanım oranını artırmış olabilir. Öğrenciler İngilizce kaynak kullanımı için profesyonel veya otomatik (örn., Google Çeviri) çevri hizmetinden faydalanmış veya danışmanlarından destek almış olabilir. Ayrıca, ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans programına kabul edilen öğrencilerden belirli bir yabancı dil taban puanı istenmemesine karşın, öğrencilerin bir kısmının literatürü takip edebilecek düzeyde İngilizce dil becerisine sahip olması da İngilizce kaynak kullanımını artırmış olabilir.

Lisansüstü programlara göre tezlerde en sık kullanılan ulusal dergilerin sıralarına verisi Tablo 9’da yer almaktadır. Bu verilere göre, dört üniversitede tamamlanmış lisansüstü tezlerde en sık kullanılan süreli yayınların başında *Türk Kütüphaneciliği* dergisi gelmektedir. Bu durum *Türk Kütüphaneciliği* dergisinin 1952 yılından beri kesintisiz yayımlanmasıyla açıklanabilir. HÜ-BBYB, İÜ-BBYB ve ÇAKÜ-BBYB çalışmalarının bulgularında *Resmî Gazete*’nin en sık kullanılan üç süreli yayından biri olması, lisansüstü çalışma konularında mevzuatın önemli bir yere sahip olduğunu göstermesi bakımından değerlidir. *Bilgi Dünyası* dergisinin ise 2000 yılında yayın hayatına başlaması, derginin HÜ-BBYB lisansüstü tezlerinde kullanılan süreli yayınlar listesinin başlarında yer almamasının nedeni olabilir çünkü HÜ-BBYB lisansüstü tezleri üzerine yapılan çalışmaların veri seti büyük ölçüde *Bilgi Dünyası* dergisinin yayın hayatına başlamasından öncesine dayanmaktadır. Lisansüstü tezlerde yabancı dilde dergi kullanımı değerlendirildiğinde, en sık atıf yapılan dergilerin (n = 20) HÜ-BBYB’de %85’inin (n = 17), İÜ-BBYB’de ise %55’inin (n = 11) yabancı dilde olduğu görülmektedir. En sık atıf yapılan dergiler listesinde (n = 22) yabancı dilde dergi kullanımı ÇAKÜ-BBYB’de ise %41’dir (n = 9). Bu verilerden HÜ-BBYB lisansüstü tezlerinin yabancı dilde dergi kullanımı açısından diğer üniversitelerden ayrıldığı açıkça görülmektedir. KBB alanındaki lisansüstü tezlerde en sık kullanılan yabancı dildeki dergiler üniversiteden üniversiteye değişiklik göstermekle birlikte, HÜ-BBYB, İÜ-BBYB ve ÇAKÜ-BBYB tezlerinde en sık atıf yapılan dergi listelerindeki ortak dergiler *Library Trends*, *College & Research Libraries* ve *Journal of Academic Librarianship*’dir. Bu ortak dergiler arasından *College & Research Libraries* uluslararası literatürde de en sık atıf yapılan dergiler arasında listelenmektedir (örn., Buttlar, 1999; Keat ve Kaur, 2008). HÜ-BBYB, İÜ-BBYB ve ÇAKÜ-BBYB lisansüstü tezlerinde en sık atıf yapılan dergi listeleri *Resmî Gazete* dışlanarak karşılaştırıldığında, HÜ-BBYB lisansüstü tezlerinde en sık kullanılan dergilerin %100’ünün KBB alan dergisi olması dikkat çekmektedir. Bu oran İÜ-BBYB tezlerinde %84, ÇAKÜ-BBYB tezlerinde ise %57’dir.

Tablo 9

Lisansüstü programlara göre tezlerde en sık kullanılan ulusal dergilerin sıraları

	HÜ-BBYB	İÜ-BBYB	AÜ-BBYB
ÇAKÜ-BBYB	(Al ve Doğan, 2012, s. 360)	(Canata ve diğerleri, 2017, s. 40)	(Bayram ve Zan, 2014, s. 234)
1. Türk Kütüphaneciliği + Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni	1. Türk Kütüphaneciliği + Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni	1. Türk Kütüphaneciliği + Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni	1. Türk Kütüphaneciliği + Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni
2. Bilgi Dünyası	2. Resmî Gazete	2. Resmî Gazete	2. Bilgi Dünyası
3. Resmî Gazete	8. Bilgi Dünyası	4. Bilgi Dünyası	8. Amme İdaresi Dergisi

HÜ-BBYB ve İÜ-BBYB lisansüstü tezlerinden en sık atıf yapılan yazarlar incelendiğinde, literatür eskimesi nedeniyle dönemlere göre yazar sıralamalarının değiştiği dikkat çekmektedir (Al ve Doğan, 2012, s. 363; Canata ve diğerleri, 2017, s. 41). ÇAKÜ-BBYB, HÜ-BBYB ve İÜ-BBYB lisansüstü tezlerinde en sık atıf yapılan Türkiye’de görev almış KBB alanındaki yazarların listenin sunulduğu Tablo 10’da tez çalışmasının tamamlandığı üniversitede görev yapmış öğretim üyelerine atıf yapma eğilimi dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, farklı üniversitelerden araştırmacılara da sık atıf yapılmıştır. HÜ-BBYB’de Osman Ersoy ile Jale Baysal, İÜ-BBYB’de Yaşar Tonta ve ÇAKÜ-BBYB’de ise Bülent Yılmaz ile Yaşar Tonta bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Tablo 10

Lisansüstü programlara göre tezlerde en sık atıf yapılan Türkiye’de görev almış KBB alanındaki yazarlar

ÇAKÜ-BBYB	HÜ-BBYB (Al ve Doğan, 2012, s. 360)	İÜ-BBYB (Canata ve diğerleri, 2017, s. 40)
1. Odabaş, H.	1. Tonta, Y.	1. Alpay, M.
2. Polat, C.	2. Çakın İ.	2. Baysal, J.
3. Yılmaz, B.	3. Ersoy, O.	3. Tonta, Y.
4. Tonta, Y.	4. Yılmaz, B.	4. Keseroğlu, H. S.
5. Akkaya, M. A.	5. Baysal, J.	5. Yontar, A.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans programında 2017 ile 2021 yılları arasında tamamlanan 37 yüksek lisans tezinin atıf analizi yapılmıştır. Tezlerde atıf yapılan kaynakların türü, dili, yarı yaşam yılı ve yazarlarının yanı sıra tezlerin danışmanları, jüri üyeleri, sayfa sayıları gibi özellikleri de incelenmiştir.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans tezlerinde en sık kullanılan kaynak türleri sırasıyla dergi, kitap ve elektronik yayınlardır. Kullanılan kaynaklar dil bakımından ele alındığında kaynakların yaklaşık üçte ikisi Türkçe üçte biri ise İngilizcedir. Tezlerde kullanılan kaynakların eskimesi ele alındığında ise kaynak türüne göre değişmekle birlikte, genel literatür yarı yaşam süresi 9 yıldır. Tezleri yöneten toplam 7 danışman arasından en sık görev alan öğretim üyeleri sırasıyla Hüseyin Odabaş, Coşkun Polat ve Mehmet Ali Akkaya’dır. En sık atıf yapılan yazarlar ise sırasıyla Hüseyin Odabaş ve Coşkun Polat’tır. Buna göre öğrencilerin kendi bölümlerindeki öğretim üyelerine daha sık atıf yapma eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır.

KBB ulusal literatüründe yüksek lisans eğitime başvuruda belirli bir yabancı dil puanı gerekmeyen programlarda tamamlanmış yüksek lisans tezlerinde kaynak kullanımına ilişkin yapılmış bir çalışma bulunmamaktaydı. Bu çalışma sonucunda, yüksek lisans eğitimi başvurularında belirli bir yabancı dil taban puanı gereken İÜ-BBYB ile gerekmeyen ÇAKÜ-BBYB programlarında tamamlanmış tezlerde birbirlerine yakın oranda İngilizce kaynak kullanıldığı saptanmıştır. Öte yandan, bu çalışmanın tasarımı ve bulguları ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans tezleri hazırlanırken İngilizce kaynak kullanımının nasıl gerçekleştirildiği hakkında çıkarımlar yapabilmek için elverişli değildir. Yüksek lisans eğitimi için yabancı dil taban puanı gerekmeyen programlarda tamamlanmış tezlerde yabancı dilde kaynak

kullanımını ele alan ayrı bir araştırma yapılması kurumsal ve ulusal politikaların geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Bu çalışma bulgularının KBB alanında lisansüstü program yürüten üniversitelerde kütüphane koleksiyonlarının geliştirilmesinde ve yönetilmesinde etkili olması beklenmektedir. Ayrıca, lisansüstü tez jürisi havuzu oluşturmada da fayda sağlayabilir. Öte yandan, ulusal literatürdeki tüm örneklerde görüldüğü gibi, hem elle atıf verisi toplamak emek yoğun bir süreç olduğu için hem de üniversite bazında lisansüstü tezler üzerine detaylı değerlendirmeler yapabilmek için bu çalışmada sadece ÇAKÜ-BBYB yüksek lisans tezlerinin atıf analizi yapılmıştır. Türkiye genelinde KBB alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilerin bilgi ihtiyaçlarını anlayabilmek için diğer üniversitelerde tamamlanmış lisansüstü tezlerin de atıf analizinin yapılması anlamlı olur. Ayrıca, KBB alanında kaynak kullanımının zamana göre değiştiği göz önünde bulundurulduğunda, lisansüstü öğrencilerin bilgi ihtiyaçlarını anlayabilmek için lisansüstü tezlerin atıf analizinin belirli aralıklarla tekrar edilmesinde yarar vardır.

İzin ve Katkı Bildirimleri

Etik Kurul İzni: Yazarlar makale için etik kurul onayı gerekmediğini beyan etmişlerdir.

Yazarlık Katkısı: Yazarlar katkılarını şu şekilde beyan etmişlerdir.

Ç. Çapkın: Kavramsal arka plan, Metodoloji, Yazım, Değerlendirme ve inceleme.

E. Köksel: Veri toplama, Veri analizi, Değerlendirme ve inceleme.

Ş. Yılmaz Kılıç: Kavramsal arka plan, Veri toplama, Yazım.

O. Çolak: Kavramsal arka plan, Veri toplama, Yazım.

B. Yakar: Metodoloji, Veri toplama, Veri analizi, Yazım.

M. Özdemir: Veri toplama, Yazım, Değerlendirme.

Kaynakça

- Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(2), 349-369.
- Al, U. ve Tonta, Y. (2004). Atıf analizi: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü tezlerinde atıf yapılan kaynaklar. *Bilgi Dünyası*, 5(1), 19-47. <https://doi.org/10.15612/BD.2004.497>
- Bayram, Ö. (1998). Atıf verisi (citation data) ve enformatik yasalar: Türk kütüphanecilik literatüründeki doktora tezleri üzerinde bir uygulama. *Türk Kütüphaneciliği*, 12(1), 21-32.
- Bayram, Ö. ve Zan, B. U. (2014). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde yürütülen lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. N. Özel ve N. Er-Koçoğlu (Yay. haz.). *Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü 60. yıl armağan kitabı* içinde (s. 223-240). Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Burton, R. E. ve Kebler, R. W. (1960). The "half-life" of some scientific and technical literatures. *American Documentation*, 11(1), 18-22. <https://doi.org/10.1002/asi.5090110105>
- Buttlar, L. (1999). Information sources in library and information science doctoral research. *Library and Information Science Research*, 21(2), 227-245. [https://doi.org/10.1016/S0740-8188\(99\)00005-5](https://doi.org/10.1016/S0740-8188(99)00005-5)
- Canata, F., Çapkın, Ç., Doğan, G., Sünger, B. ve Oynak, E. (2017). İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü lisansüstü tezlerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 31(1), 31-46. <https://dx.doi.org/10.24146/tkd.2017.1>

- Feyereisen, P. ve Spoiden, A. (2009). Can local citation analysis of masters' and doctoral theses help decision-making about management of the collection of periodicals? A case study in psychology and education sciences. *The Journal of Academic Librarianship*, 35(6), 514–522. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2009.08.018>
- Garfield, E. (1964). Can citation indexing be automated? M. E. Stevens, V. E. Giuliano ve L. B. Heilprin (Yay. haz.). *Statistical association methods for mechanized documentation: Symposium proceedings* içinde (s. 189-192). National Bureau of Standards. <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/V1p084y1962-73.pdf>
- Garfield, E. (1979). *Citation indexing, its theory and application in science, technology, and humanities*. Wiley.
- Gross, P. L. K. ve Gross, E. M. (1927). College libraries and chemical education. *Science*, 66(1713), 385–389. <https://doi.org/10.1126/science.66.1713.385>
- Kaur, P. ve Sehgal, P. C. (2021). Citation analysis of PhD theses in library and information science: A study of Panjab University, Chandigarh. *Library of Progress-Library Science, Information Technology & Computer*, 41(1), 106-112.
- Keat, Y. C. ve Kaur, K. (2008). Citation study of library and information science dissertations for collection development. *Malaysian Journal of Library and Information Science*, 13(2), 29–47.
- LaBorie, T. ve Halperin, M. (1976). Citation patterns in library science dissertations. *Journal of Education for Librarianship*, 16(4), 271–283. <https://doi.org/10.2307/40322465>
- Line, M. B. (1970). The ‘half-life’ of periodical literature: Apparent and real obsolescence. *Journal of Documentation*, 26(1), 46-54. <https://doi.org/10.1108/eb026486>
- Reycraft, G. ve Whiteman, G. (2020). Information sources in environmental science: A citation analysis of master’s theses at Florida Gulf Coast University. *Science & Technology Libraries*, 39(4), 395-413. <https://doi.org/10.1080/0194262X.2020.1785369>
- Uçak, N. ve Al, U. (2009). The differences among disciplines in scholarly communication. A bibliometric analysis of theses. *Libri*, 59(3), 166-179. <https://doi.org/10.1515/libr.2009.016>